

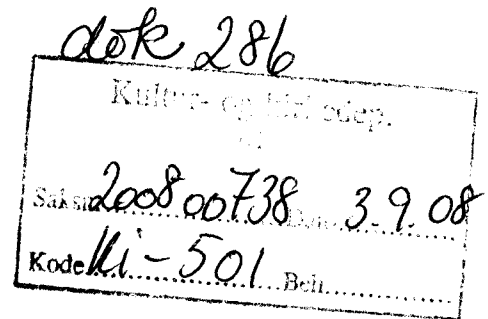


UNIVERSITETET I OSLO

DET TEOLOGISKE FAKULTET

Det kongelige kultur- og kirkedepartement,
Att. Torbjørn Backer Hjorthaug
Postboks 8030 Dep
0030 Oslo

Dato: 01.09.2008
Vår ref.: 2008/10384
Deres ref.: 2008/00738 KIA tbh
Saksbehandler: Dag Myhre-Nielsen



Postboks 1023 Blindern
N-0315 Oslo

Telefon: 22 85 03 00
Telefaks: 22 85 03 01
E-post: postmottak@teologi.uio.no
Nettadresse: www.tf.uio.no

Høring - Innstillingen "Styrket demokrati i Den norske kirke" - uttalelse fra Det teologiske fakultet

Det teologiske fakultet har tidligere ved gjentatte anledninger framhevet betydningen av å styrke demokratiet i Den norske kirke, og er glad for denne anledning til nok en gang å fremme vår tilslutning til dette anliggendet.

Skal Den norske kirke fortsatt ha troverdighet som folkekirke, er det etter vår oppfatning avgjørende at de kirkelige organer virkelig representerer kirkefolket i dets mangfold. På denne bakgrunn gir fakultetet sin fulle tilslutning til det hovedanliggende som preger innstillingen "Styrket demokrati i Den norske kirke".

Uavhengig av hvordan en vurderer de enkelte anførsler og forslag i innstillingen, kan det slås fast at oppdraget både innebar noen klare tematiske avgrensinger og dertil noen svært tydelige innholdsmesige føringer. Den smalheten som følger av dette er i praktisk-politisk henseende en fordel, men før vi kommenterer de konkrete forslag som fremmes, vil vi gjerne gi uttrykk for noen mer generelle synsmåter på det større problemfelt som innstillingens overlegninger hører hjemme i.

Kirke og kirkestyre

Innstillingen kan i liten grad sies å behandle prinsipielle sider ved kirkesynet eller Den norske kirkes ordening generelt sett. Prinsipielle teologiske overveielser er redusert til et minimum, det som finnes, er en kort, og ikke særlig heldig formulert, henvisning til læren om det allmenne prestedømme. I det alt vesentlige tas den eksisterende kirkelige organ-struktur, stillingsstruktur, oppgavefordeling osv for gitt. Det helt dominerende fokus er hvordan det velges/rekrutteres til disse organene og oppgavene. Dette er naturligvis et helt legitimt fokus, men en skjønnsom leser må sette innstillingens overlegninger inn i et større perspektiv. Om dette ikke gjøres, kunne en få inntrykk av at den kristne kirkes hovedoppgave er å være et mest mulig velfungerende demokrati.

Vi vil i denne sammenheng peke på den gjeldende teologiske grunnbestemmelse av hva kirka er, nemlig at folk kommer sammen om, og helliges ved, ord og sakrament (CA VII). Det er, slik vi ser det, bare når demokratiske kirke-ideal er satt inn i denne sammenheng at de kan få den vekt som rettelig tilkommer dem.

Det har i luthersk tradisjon vært en tendens til å skille svært skarpt mellom kirkas åndelige vesen, slik det mønstergyldig kommer til uttrykk i våre liturgiske bekjennelser, og dens mer jordiske framtredelesform på den annen side. Da har en tenkt seg at det består et helt utvendig forhold mellom vesen og ytre organisering, og følgelig ment at spørsmålet om demokrati var et adiaforon som kunne avgjøres ut fra hensiktsmessighets-vurderinger. Selv om det er maktpåliggende å skjelne mellom kirka i kvalifisert teologisk forstand og kirka som institusjonell ordning, vil Det teologiske fakultet advare mot å se de to som helt uavhengige størrelser. Det er hverken identitet eller et ytre, vilkårlig forhold mellom kirkas vesen og organisering, men i stedet hva en kan kalle et *indre* forhold. Hvordan vi velger å organisere og styre kirka, er, vil vi hevde, både en *følge* av folks samling om ord og sakrament og et *middel* som skal tjene denne samling. Det er derfor demokrati i kirka er viktig – og derfor det hverken kan ha selvstendig vekt eller all vekt.

Dette hovedsynspunktet fremmes ikke som en innsigelse mot arbeidsgruppas innstilling, men som et supplerende memento å ta med seg videre. Den prosess som er igangsatt ved Stortingsmelding og avtale mellom partiene, og som er videre utredet i innstillingen, forutsetter jo at spørsmål som vedrører kirkelig organisering kommer opp på nytt, om ikke annet så fordi det er prøveordninger som foreslås, prøveordninger som skal evalueres før en samler seg om mer permanente ordninger. Og når den tid kommer, vil det bestemt være behov for en breiere vurdering enn den arbeidsgruppa ble bedt om å forestå.

Noen av de spørsmål som hører hjemme i en slik breiere vurdering, skal her kort kommenteres.

Alle vil være enige om at det er sider ved ei kristen kirke og dens virksomhet som ikke kan avgjøres eller omgjøres ved demokratiske beslutninger. Men hva er dette, og hvordan skal vi tenke om forholdet mellom det som er gitt forut for og uavhengig av kirka og det som det er overgitt kirka å styre med?

Et av de presserende spørsmålene her gjelder forståelsen av presteembetet, den tjeneste hvis vesen består i å formidle det ord og de sakrament som skaper kirke, og dermed forståelsen av hvordan prestedtjenesten og hele den såkalte embetslinja skal organiseres, ganske særlig relativt til rådsorganene på forskjellige nivå. En avklaring her er viktig både av hensyn til eventuelle skranker for prestenes makt i eller over rådsorganene og av hensyn til eventuelle skranker for hva ved kirka som kan legges ut til flertallsbeslutninger, her altså eksemplifisert ved prestenes embetsutøvelse med ord og sakrament.

Historisk har prestedtjenesten i vår kirke vært utøvet med en betydelig, men slett ikke noen radikal, selvstendighet. En slik relativ selvstendighet kan tenkes begrunnet på flere måter, for eksempel med utgangspunkt i presteskapets faglig kompetanse, i ordinasjonen eller i dets plass i forvaltningen. Uten her å ta stilling til de forskjellige begrunnelsesmåtene, vil vi understreke viktigheten av at nyordninger av kirkeorganisasjonen ikke må få undergrave den relative selvstendighet som hittil har preget prestenes embetsutøvelse.

Et annet, men beslektet spørsmål som det vil bli viktig å ta opp, gjelder arten av de kirkelige fellesskap, først og fremst på lokalt plan. Som det vil ha framgått over, eksisterer ikke menigheter for å være demokratier, de skal være demokratier for å være menighet. Å gi sin stemme til menighetens lovsang og tilbedelse er teologisk sett mer grunnleggende enn å legge den i ei stemmeurne, og ingen menighet er først og fremst en beslutende forsamling, den er et levende fellesskap.

Opp gjennom kirkas historie har en slik betoning av menigheten som fellesskap ofte nok kunnet gå hånd i hånd med ensretting, men rett betenkt ligger det i den menighetsmessige lovsangens natur å være flerstemt. Det er først når menigheten/kirka på grunnplanet rekrutterer så bredt som den er kalt til å gjøre, at talen om kirkelig demokrati gir full mening. Ordningene for valg og beslutninger har i seg selv liten rekrutterende evne. Hvor vidt og bredt det rekrutteres, og dermed hvor demokratisk kirka kan utvikles til å bli, avgjøres av totaliteten av det kirkelige nærvær i lokalsamfunn og storsamfunn. Hvordan det forkynnes, og hvordan det arbeides for barn, ungdom og eldre, vil på sikt være langt mer avgjørende for kvaliteten på det kirkelige demokrati enn de foretrukne valgordninger i og for seg.

En kristen menighet er bare på høyde med sitt vesen når den er like mangfoldig som sine soknebarn. Ideelt sett er dens gudstjenestefellesskap i seg selv et vern om den eller de som stikker seg ut på den ene eller andre måte. Det sies jo ofte nok, og helt korrekt, at menighet ikke er enighet. Det som konstituerer en menighet, ligger rett og slett på et annet nivå enn det som har med enighet eller uenighet å gjøre.

Men nettopp meningsnivået er det nivå som ethvert demokrati opererer på. Derfor er det sedvanlige demokratiske ideal om at alle stemmer skal bli hørt, av en annen art enn det mangfoldsideal som skal prege en kristen menighet. I menigheten skal alle røster klinge helt til slutt, i demokratiet skal meningsmangfold og meningsbrytning først og fremst sikre at det virkelig er flertallsmeningen som til sist blir den rådende mening. Om det ikke i tillegg er lagt inn et varig minoritetsvern, vil mangfoldets verdi lett kunne få noe midlertidig ved seg – fram til en beslutning er fattet. Men det er ikke alle demokrati-bestrebelse som er koplet sammen med et vern om mindretallene. For enkelte organisasjonstyper ville det også være kunstig, kanskje tilmed i strid med organisasjonens formål, å ha et særlig sterkt slikt vern – folk som er uenige, kan jo melde seg ut. Typisk i så måte er politiske partier som jo gjerne har bestemmelser mot fraksjonsvirksomhet, dvs mot at mindretall organiserer seg for å bli hørt. Men forenings-demokrati med svakt minoritetsvern er et kjent fenomen også fra mange interesseorganisasjoner, ikke minst innen kristelig foreningsvirksomhet, og det tør være under innflytelse av slik, i og for seg demokratisk, foreningstenkning at også det velkjente kirkelige konformitetspresset har vært sterkest.

Tenker vi i stedet for foreningsdemokrati på demokrati som konstitusjonell styreform, forandres bildet. Fra vårt eget politiske demokrati kjenner vi mekanismer som skal verne mindretallene, og det er ingen grunn til at ikke det kirkelige demokrati skulle lære av disse. Imidlertid spørs det om ikke mindretallsvernet i en menighet er dypere begrunnet og mer urokkelig enn i det politiske demokratiet.

Sammenlikner en forskjellige demokratiske styreformer, vil en jo se at mindretallsvernet i praksis er en variabel som i gitte fall kan bli ganske uttynnet.

Den praktisk/organisatoriske utfordring for det kirkelige demokrati kan kort sies å gjelde hvordan en skal sikre menighetsdemokratiet mot faren for flertallsdiktatur. Som demokratisk modell-eksempel er etter vår oppfatning det politiske demokrati langt å foretrekke framfor foreningsdemokratiet. Men også her trengs det tillemplinger og styrking av tanken om mangfold som en *permanent* verdi. Den til grunnliggende prinsipielle utfordring går på å avklare forholdet mellom menighetens mangfold qua menighet og de meningsfokuserede demokratiske kirkeorganenes måte å håndtere uenighet på.

En annen type begrensning som også preger innstillinga, ligger i at dens fokus på formelle ordninger i stor grad har skygget for det større kulturelle omland som de demokratiske ordningene skal fungere innenfor. Riktignok fins det noen fortjenstfulle kommentarer til det som kalles "demokratisk kultur", men med dette siktes det i innstillinga først og fremst til de holdninger kirkelige aktører har til det å arbeide demokratisk. Behovet for informasjon til velgerne, både om ordningene og kandidatene, framheves med rette også. Allikevel spørs det om disse synsmåtene og forslagene gir tilstrekkelig forståelse for de "demokrati-bremser" som ligger i det kirkelige og allmenn-kulturelle omlandet.

En helt grunnleggende forutsetning for at demokratiske ordninger faktisk skal fungere demokratisk, er at det eksisterer en velfungerende offentlighet for utveksling av informasjon og meninger. En slik offentlighet må ha brei deltakelse, ha tyngde nok til stadig å "melde seg" for folk, og det som foregår der, må være lett tilgjengelig for alle stemmeføre. Bare med en slik offentlighet kan standpunkt prøves og potensielle eller reelle kandidater vinne begrunnet tilslutning.

Etter vår oppfatning er det her noen av de største og vanskeligste utfordringene for det kirkelige demokrati ligger. Kirkelige saker og aktører spiller en stadig mer marginal rolle i riksmidlene, slik sett er det symptomatisk at NRK's Dagsrevy ikke fant årets bispeutnevning i Nidaros viktig nok til å rapportere, om nå redaksjonen i det hele hadde registrert den. I praksis er kirkestoff i dag vesentlig overlatt til regionale og lokale allmenn-medier, samt til medier som opererer innen en smal kristelig del-offentlighet. På hver sin måte har alle disse mediene et svært begrenset nedslagsfelt, og svarer ikke på noen måte til de behov som et velfungerende kirkelig demokrati medfører. Når de stemmeberettigete hverken kjenner sakene eller personene, kan ordningene være så demokratiske de være vil, valgresultatene vil være tilfeldige og sårbare for mer eller mindre skjulte kampanjer.

Beslektete problem, om enn av mindre alvorlig karakter, kan for øvrig iakttas på våre politiske valg. Med unntak av noen få mediefokuserede fanebærere kjenner man ikke de personer som stiller til valg godt nok, og hjelper seg i praksis med å stemme på basis av parti i stedet for person.

I innstillingen understrekes betydningen av informasjonskampanjer i forbindelse med de kirkelige valg, og det foreslås å sette av betydelige beløp til dette. Men i utgangspunkt må kunnskapsbristen, og dermed informasjonsbehovet, både når det gjelder ordninger og kandidater, antas å være vesentlig større ved kirkelige enn ved politiske valg. Det forhold at vi ikke har partilikhende grupperinger ved kirkelige valg, øker informasjonsbehovet ytterligere. Uten at kirkesaker får et betydelig sterkere nærvær i den løpende offentlighet, er det grunn til å tro at tidsavgrensede informasjonskampanjer, selv i det omfang som foreslås, bare vil ha en beskjeden effekt.

Til de konkrete forslag

Vi oppfatter generelt innstillingens forslag som et forslag om utprøving, ikke om å straks å fastsette nye ordninger. Dette ser vi på som en klok framgangsmåte, på flere punkt mangler vi i dag rett og slett et tilstrekkelig beslutningsgrunnlag, og det er grunn til å forvente at dette vil være betydelig bedre når prøveperioden er omme.

Forskning

Her vil vi framheve betydningen av den evaluering innstillingen foreslår. Det er viktig å sikre den forskningsmessige kvaliteten på dette arbeidet, og vi forutsetter uten videre at dette skal settes ut på anbud. For at forsøkene skal bli godt evaluerbare, mener vi at en raskest mulig bør inngå kontrakt(er) slik at gode rapporteringsverktøy kan etableres fra starten av. Vi vil også foreslå at kostnadsoverslaget høynes noe.

Menighetsråd

Fakultetet støtter i det store og hele vurderingene når det gjelder menighetsrådsvalg, men vil allikevel foreslå at en i noen menigheter gjør forsøk med preferansevalg.

Kirkemøte/bispedømmeråd

Blant innstillingens forslag til endringer i Kirkemøtets sammensetning vil fakultetet ubetinget støtte bortfallet av representanter valgt på fritt grunnlag slik at Kirkemøtets stemmeberettigete representanter blir sammenfallende med summen av bispedømmerådene.

Når det gjelder representanter med tale- og forslagsrett, slutter vi oss til forslaget om å videreføre ordningen med representasjon fra Ungdommens Kirkemøte. Her vil vi ellers også peke på de verdifulle erfaringer en har hatt med dagens ordning for representasjon fra de teologiske lærestedene. Dette har, etter vårt skjønn, vært et viktig demokratiserende tilskudd til forhandlingene og det har bidratt til å høyne Kirkemøtets anseelse og den oppmerksomhet som har blitt dets virksomhet til del.

Forslaget om endring av bispedømmerådene synes å tjene to formål, dels å gjøre det leke flertall større enn i dag, og dels å gi de forskjellige bispedømmene en kirkemøterepresentasjon som i noen grad varierer med bispedømmenes medlemstall. Alle bispedømmerådene foreslås større enn i dag, med et tillegg som varierer fra 3 til 5 medlemmer, alle leke, noe som medfører at forholdstallet mellom leke og geistlige

medlemmer i bispedømmerådene vil variere. Kirkemøtet vil etter forslaget øke fra 86 til 125, mens andelen leke medlemmer vil øke fra ca 60 til ca 75%.

Fakultetet har forståelse for tanken om å differensiere bispedømmenes representasjon i Kirkemøtet etter medlemstall. På den annen side ser vi ingen grunn til at denne differensiering utelukkende skal oppnås ved forskjeller i lek representasjon. Hvorfor skulle biskop og prest i Hamar ha vesentlig større stemmevekt i sitt bispedømmeråd enn biskop og prest i Oslo? Vi stiller oss også spørrende til forslaget om å øke Kirkemøtets størrelse med 50%, alt ved økning av lek representasjon. Som begrunnelse for å øke den leke representasjonen anføres det at det vil styrke demokratiet og sikre mangfoldet i de aktuelle organene. Men hvis det er like viktig at kirkelige virksomheter og erfaringstyper er representert som at individer er det, er dette ikke noe holdbart argument. Det stemmer heller ikke med de erfaringer en hittil har hatt at meningsmangfoldet blant de geistlige representantene skulle være mindre enn blant de leke. Tvert om er det mye som taler for at prestene gjennom sin breie folkelige kontakt, ikke minst gjennom kasualia, i større grad enn noen annen gruppe har blitt bærere av en kirkelig breddebetenking. Når vi er nølende til forslagene her, er det videre fordi vi mener det er behov for en grundig utredning av geistlighetens framtidige rolle i kirkeorganisasjonen generelt, herunder i rådsorganene. Det er slett ikke sikkert at den grunnmodell vi hittil har hatt, som innstillingens forslag flikker på, og som kort kan karakteriseres som "embete i råd", er verdt videreføring.

Fakultetet har generelt sympati for direkte valg, men har ikke innvendinger mot at også en blandingsmodell blir utprøvd.

Fra Universitetet i Oslo har vi gode erfaringer med preferansevalg, og støtter overgangen til dette, også, som det har framgått over, når det gjelder menighetsrådsvalg.

Vi stiller oss på denne bakgrunn litt undrende til den valgmåte som foreslås for de indirekte valgene i blandingsmodellen. Her ville vi ha foretrukket preferansevalg med en stemme til hvert menighetsrådsmedlem, ikke en stemme til hvert menighetsråd, slik forslaget går ut på.

Fakultetet antar at en utvidelse av stemmeretten til å omfatte ungdom ned til 15 års alder ikke vil ha nevneverdig betydning for oppslutningen om de kirkelige valg, men ser flere andre grunner til å støtte dette forslaget, likedan forslaget om å utrede mulighetene for en tilsvarende utvidelse av valgbarheten.

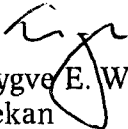
Vi vil allikevel anføre at disse endringene aktualiserer spørsmålet om hva som skal være menighetsrådets primære oppgave. I vår nåværende ordning er det en uavklart dobbelthet mellom forvaltningsmessige og mer "åndelige" oppgaver. Jo mer de forvaltningsmessige oppgavene framheves, desto mindre naturlig vil det være å åpne rådene for ungdom under myndighetsalder, desto mindre motivert vil de unge selv antakelig også være for å delta i rådsarbeidet. Spriket i menighetsrådenes oppgaver er imidlertid et generelt problem, og tør være mye av grunnen til de tiltakende

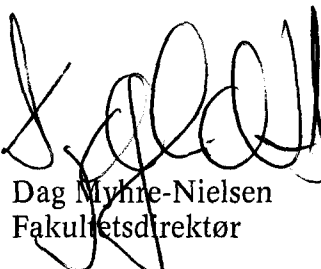
vanskene med overhodet å rekruttere kandidater til valgene, et problem som nevnes i innstillingen, men som ikke får den oppmerksomhet det fortjener.

Fakultetet støtter i det alt vesentlige de øvrige vurderinger og forslag om tiltak for å styrke oppslutningen om de kirkelige valgene. Når det gjelder stemmerett og valgbarhet i annet sokn enn bostedssoknet, mener vi den foreslåtte liberalisering kan prøves, men vil allikevel gi uttrykk for usikkerhet om hvordan dette kan komme til å slå ut.

Fakultetet støtter ikke forslaget om generelt å endre betegnelse på de aktuelle organene fra "råd" til "styre".

Vennlig hilsen


Trygve E. Wyller
Dekan


Dag Myhre-Nielsen
Fakultetsdirektør